

דו"ח חצי שנתי לרפורמת הכשרות שלב א

במסגרת חוק ייעול הכשרות שונה חוק איסור הונאה בכשרות כך שהחל מ 1.1.2022 כל רב מקומי רשאי להעניק כשרות גם מחוץ לאזור שבו הוא מכהן. עם תחילת הרפורמה קראנו לציבור לעדכן אותנו על מקרים שבהם ניתנה כשרות על ידי רב שאינו מקומי, זאת במטרה לעקוב אחר הלכי השוק, ואחר איכות ביצוע הכשרות בפועל על פי הרפורמה החדשה. כעת, לאחר חצי שנה ניתן לסכם כי הרפורמה עד כה לא שינתה את פניו של עולם הכשרות, ובודדים הם המקרים שבהם התרחש מעבר של כשרות מרבנות אחת לשניה, אולם מהמקרים הבודדים הללו יהיה ניתן ללמוד לגבי השפעתו של המהלך על עולם הכשרות:

1. מקרים מקומיים

מקרים בודדים שבהם יוזמות מקומיות הובילו למעבר של כשרות מרבנות אחת לחברתה, מקרים אלו נובעים משלש סיבות עיקריות:

א. **בעיות שיפוטיות היסטוריות** – במקומות בהם אין מועצה דתית מובהקת הנותנת שירותי כשרות או מועצה מקומית ללא מחלקת דת – ישנם בתי עסק שעברו מיוזמתם לרבנויות מקומיות סמוכות או אחרות.

ב. מקרים המעידים על בעיות שחיתות וחוסר בקרה

המשרד לשירותי דת לא קבע באופן מוסדר כיצד צריך להתבצע המעבר בין כשרויות שונות, ולפיכך מקבלי ההחלטות אינם חשופים למידע הנוגע להיקף התופעה ומניעיה. במעקב שלנו אחר מקרים שבהם התבצע מעבר של עסק מכשרות מקומית לחברתה, אנו רואים בדאגה מספר מקרים שמעידים על התפתחות של שחיתות: **נתינת כשרות ללא ידיעת הרב המקומי (4 מקרים)** - תופעה מטרידה שחזרה על עצמה במספר מקרים: מפקח כשרות שאחראי על הנפקת תעודת כשרות, העניק תעודות כשרות לעסקים מחוץ לתחום השיפוט של המועצה הדתית ללא ידיעת הרב המקומי ועדכונו. בעקבות פנייתנו לרב המקומי הוא נחשף למקרה והתחייב שהכשרות תוסר בהקדם האפשרי. כחלק מהמקרים הללו ניתנה כשרות בתוך כפר ערבי, ובעסקים שקיבלו פיקוח באופן זה נמצא ירק עלים ללא פיקוח מחרקים, ששווק כמהדרין.

החלפת כשרות ע"י משגיח שלא עמד בנהלי הכשרות (9 מקרים) - משגיח לא מוסמך הפועל במספר רב של עסקים התבקש ע"י הרבנות המקומית לתקן מספר ליקויי כשרות שהוא קשור אליהם. במקום לתקן את הליקויים המשגיח העביר ביוזמתו את בתי העסק לרבנות אחרת, בלא שיידע את הרבנות החדשה בבעיות הכשרות הקיימות בעסקים אותם היא מקבלת תחת חסותה. **הפעלת מטבחי קצה (2 מקרים) -** קייטרינג במושב בצפון פתח מטבח בסיסי עם כשרות רב המושב – בעוד מרבית המזון מתבשל באירועים בשטח מחוץ למושב עם פיקוח של משגיח כשרות שנמצא בחקירת משטרה על זיוף תעודת הסמכה למשגיח כשרות.

2. מקרים מערכתיים

רבנות מקומית אחת ברחבי הארץ הביעה הזדהות על רפורמת הכשרות בגלוי, רבנות זו פועלת באופן יזום למתן כשרות מחוץ לאזור השיפוט שלה. לשם כך היא מקיימת שיתוף פעולה עם איגוד האולמות, וקיימה פגישת זום עם מספר בעלי אולמות על מנת לשכנעם לקבל את כשרותה. על טיב הכשרות ניתן ללמוד משלשה נקודות:

א. נהלי כשרות - במהלך השיח עם בעלי האולמות הצהיר נציג הרבנות שהיא איננה פועלת ע"פ נהלי הכשרות של הרבנות הראשית לישראל בשימוש בכרובית וברוקולי קפואים ובתותים (בניגוד לנדרש בחוק שירותי הדת היהודיים). את מרבית בעלי האולמות הנוכחים הדבר לא סיפק והם דרשו הקלות נוספות. (שימוש בבשר לא מוכשר, אפשרות לפתוח את העסק בשבת לאינם יהודים).

ב. כח אדם - כח האדם של הרבנות הנ"ל מצומצם גם בתוך העיר שהיא ממונה על נתינת הכשרות בה. לצורך מתן כשרות ברחבי הארץ לא נוספו תקנים נוספים, והמפקח שאחראי על מתן הכשרות בכל העיר אחראי כעת גם על הכשרות במקומות שונים בארץ.

ג. השפעה על שוק הכשרות - מסקירה של חלק מהמקומות בהם הרבנות המקומית הנ"ל העניקה כשרות מחוץ למקומה נוכל ללמוד על השפעת המהלך על על שוק הכשרות -

- **מלון במרכז הארץ -** לאחר שהתבקש לתקן ליקויי כשרות ע"י הרבנות המקומית – בחר לעבור לרבנות אחרת – המעבר התבצע ללא כל פניה לרבנות המקומית כדי להכיר את ליקויי הכשרות בעסק.
- **אולם באבו גוש -** אולם שהרבנות המקומית סרבה להעניק לו כשרות מפני שהוא פותח את שעריו בשבת למגזר הערבי, ועקב זאת בעבר קיבל כשרות מגוף שהוגדר כהונאה בכשרות – קיבל כעת כשרות מאותה רבנות מקומית.

- **מאפיה** – מאפיה שהפרה את האמון מול הרבנות מספר פעמים (על פי הודאת בעל העסק), הרבנות המקומית הסירה ממנה את הכשרות, לאחר מכן אותה מאפיה פנתה לרבנות שנותנת כשרות ברחבי הארץ וקיבלה ממנה תעודת כשרות.
- **קייטרינג בירושלים** – קייטרינג שנכתבו עליו מספר פעמים דוחות חמורים על ידי הרבנות המקומית, עבר לקבל כשרות מאותה רבנות.

3. הכנות מערכתיות

חוק הכשרות חולק לשני שלבים, במטרה שבמהלך השנה הראשונה יתקיימו הכנות מנהלתיות לשם ביצוע הפעימה השניה – פתיחת הכשרות לכלל גופי הכשרות.

במהלך השנה הזו על משרד הדתות היה מוטל לבצע מספר פעולות, להלן נסקור את המצב:

- א. חוק הקנסות** – חוק הכשרות עבר ללא סנקציות המעגנות את ביצועו. לעת עתה הוא משמש מעין 'המלצה' בלבד, כשהחוק איננו קובע ענישה למי שלא יעמוד בתנאים שנקבעו. משרד הדתות הבטיח להעביר חוק משלים שבו תקבע ענישה וינתנו סמכויות אכיפה – חוק כזה לא עבר עד כה, ובמצב הפוליטי הנוכחי גם לא צפוי לעבור בקרוב.
- ב. מערך ה'ממונה'** – השלב השני של חוק הכשרות, נשען כמעט כולו על ה'ממונה' שיוקם בתוך הרבנות הראשית לישראל, וינהל את מערך הכשרות המיועד. עד לרגע זה לא מונו בעלי תפקידים לתחום זה. לאחרונה הגיש המשרד לשירותי דת בקשה לפטור ממכרז לתפקיד משמעותי ורגיש זה. מעבר לכל מנהל תקין.
- ג. קביעת נהלים אחידים** – בחוק נקבע כי כלל הכשרויות ידרשו לעבוד על פי נהלים אחידים שתקבע מועצת הרבנות הראשית לישראל. עד כה לא נקבעו נהלים כאלו ואף לא נעשה דבר כדי להתחיל בניסוחם.

מסקנות ביניים:

בשונה מן הטענה שכביכול עסקים רבים אינם מסתדרים עם הרבנות המקומית ויעברו לרבנות אחרת אם רק יתאפשר להם, הלכה למעשה גם לאחר כניסת רפורמת הכשרות לתוקף שוק הכשרות ברובו לא עבר

שינוי נרחב, מרבית בעלי העסקים מעדיפים לעבוד עם המוכר והידוע, וכך גם דרישתם של מרבית הצרכנים, ועולם כמנהגו נוהג.

גם הטענה כי תחרות תשפר את הכשרות איננה מתקיימת בפועל, ונראה כי דווקא החששות הרבים לגבי הורדת רף הכשרות במסגרת הרפורמה מתקיימים במקומות הבודדים שבהם היא מתבצעת, הן אם מדובר בכשרויות שניתנות שלא על דעת הרב המכהן, על ידי משגיח סורר, והן אם מדובר בכשרויות שאינן עומדות בנהלי הרבנות הראשית לישראל כנדרש, וללא הקצאת כח אדם מספק כדי להעניק כשרות באזורים נרחבים כל כך.

הלכה למעשה, בשלב זה רפורמת הכשרות מתקיימת ללא רגולציה מטעם המשרד לשירותי דת או הרבנות הראשית לישראל, ובלא מעקב על כך שהעברת הכשרות מרבנות לחברתה אינו מנוצל להונאה צרכנית של צרכני המזון הכשר. דבר זה לא מביא בהכרח לשיפור לרמת הכשרות, אלא מאפשר לעגן ולהסדיר מחדלים בכשרות.

מבקר המדינה¹ בדו"ח 59 ב התייחס לנושא בחומרה ותיאר זאת:

**מיקומם של עסקים אלו מחוץ לתחומי המועצות
הדתיות, עלול לפגוע ביכולת הפיקוח שלהם**

אשר על כן, לאור הנסיון הכושל, אנו פונים בקריאה כפולה: לציבור – להמנע מלסעוד בבית עסק שלא קיבל כשרות מהרב המקומי. ולמקבלי ההחלטות – אנו קוראים לעצור את המשך קיומו של חוק הכשרות שממשיך לדהור ללא בקרה, ולחוקק תחתיו חוק מאוזן ומתאים לצרכיה של מדינת ישראל כולה.

¹ דו"ח 59 – עמוד 1004